

9027

Ол. Грудницький.

П'ять
брусків
пензля...

Січень 1919.

ЗОЛОТОНОША.
Друкарня Лепського і Вурмана.
1919.

20

Ол. Грудницький.

П'ять
брисків
пензля...

Львівська
АН УРСР

9024

Зб. пок. Ви. уррр - 1984

32897

Січень 1919.

ЗОЛОТОНОША.
Друкарня Лепського і Вурмана,
1919.

W5(a=4u)5-644

Метаморфоза.

(Фрагмент).

Пустеля духу мого завжди змагає під спекою безвихідної туги.

Спека. Неплідність. Тоскно—тоскно...

А був час, коли свіжий подув юнацького поривання заповнював мене і пахошами праці, і присипляючим маревом далекої мети, і дзюрчанням струмків кохання.

Спалила туга душу мені. Лишилась пуста, понура пуста, безжалісна пуста. Самітний я в пустці своїй!

Тугу, з її пекельною спекою, породило проміння блакитних очей, що були подібні до неба раю. Тугу, з її колючками отруйними і гадами відворотними, породило золото в кучерях найнещливого херувима. Тугу, з її привидами гнітючими і пазурами довгих ночей без сну, породив мармур цнотливої постаті...

Це було давно.

Бадьора свіжість ранку, чарівна гармонія згуків щастя і аромат весни неподільно володіли над раєм духу мого.

Почало сходить сонце промінних очей в сяйві радісного усміху немовлятки. Золоте проміння запашних кучерів нещливо торкнулось мого погляду—і рай з тремтінням насолоди прийняв свою Царівну. Насолоди чистої, як сніг...

Цноту лілей і соромливість троянд внесла Вона в рай.
Згуки щастя танули в серці...

Таємниця вабила мене, вабила до себе, така недосяжна,
але разом з тим і така невимовно-принадна. Я йшов назу-
стріч до неї. Я складав чудові гимни...

Коли ж вогонь вуст моїх, спочатку боязно, а далі в
повній силі забуття припав до цнотливих пелюсків,— вуст
моєї Царівни, бурхливий водоспад червоної крові залляв
квітник і зніс до шенту мій жертівник.

Не пахоші троянд вабили мене тепер, а таємниця тіла
чудового, тіла бучного й крівавого...

Аромат лілей зник. Дихав я випаром крові.

Я йшов назустріч тілу й крові. Я співав їм гимен...

А очі промінні стали вогнем, солодко-болізним, солодко-
божевільним.

Ятряні орхідеї припадаючих вуст, ненажерливих вуст...

Тремтіння мармуру полохливих грудей...

І білі ноги, як шум морський...

Полинув! Вище—вище... Екстаз забуття...

Зірвався! Нище—нище... Морок...

Морок, який не намалює жадна уява!

Жах сморіду. Жах розпаду й тління. Жах гніття
крові...

О, що я накоїв! О, що я накоїв!

А хтось зловтішно питає: *і тільки?!*

Спека туги палить все. Спека туги все спалила.

О, що я накоїв! О, що я накоїв!

Пустеля духу мого завжди знемагає під спекою безвихідної туги.

Спека. Неплідність. Тоскно--тоскно..

Регіт Життя.

(Новеля).

Сталося це зі мною цілком несподівано. Якось раптом сталося.

Блукав я саме тоді в роспачу, що виник у мене в наслідок довгих безскутешних шукань.

Минав я пустелі спекучі. Минав гаї прохолодні. Минав нетри дикі...

І нераз доводилось минати безодню, від якої серце стискалось жахом невимовним.

Але я йшов вперед. Я не міг не йти, бо шукав Краси.

Трапляли мене в дорозі примари, що здавалися за Красу,—і я гнався за ними, роздираючи руки в колючках.

Трапляли мене й натяки на Красу, до яких я уважно вдивлявся і які то вабили мене до себе, то відштовхували; а тому я страждав на муки невизначености.

Нарешті зі мною сталася несподіванка. Раптом сталася.

Вийшов я раз на галяву великої гірської чагарі. Вийшов... і уgliedів Красу!

Над радісно заллятою промінням вечерового сонця місцевостю домінувало мармурове погруддя жінки. Воно було на гранитовому педесталі.

Мене охопило щастя досягненої мети. І мене охопила невисловна побожність...

Нестям тривав без краю.

Я збудував жертівник. І я уклонився Красі...

Але в припишклому повітрі нагло розлігся дужий тупіт ніг. Сюди хтось біг.

Все ближче та ближче...

І коли на галяву вибіг невідомий чоловік, то я зідрігнувся від ляку. Такий він був страшний!

А більш за все були страшні його очі. В них палахкотіла незрозуміла ненависть і почувався безмежний фанатизм.

Ноги йому були в виразках і було помітно, що він багато йшов..

Невідомий спинився, як тільки zobачив погруддя жінки. Спинився—і завмер. А потім зловтішно звернувся до нього.

— Нарешті я знайшов тебе, ганебна Потворо! Вже більш ти не псуватимеш Життя..

Сказав він це і побіг до статуї. А в руці своїй тримав залізну палицю.

Недобрий замір Невідомого був очевидний. Тому я кинувся до нього і схопив його за плече:

— Постій! Що ти робиш?

Невідомий усміхнувся. І погордо спитав мене:

— А хіба тобі не видно? Я маю знищити Потвору,—і він тикнув палицею, вказуючи на погруддя.

— Це ти помилився!—відповів я йому гаряче. Твої очі бачать саму Красу...

Невідомий злякано глянув на мене. Він полічив мене за божевільного. І його затрясла пропасниця.

— Одійди!—гукнув він на мене погрозово.—Ти заважаєш мені здійснити мою давню мрію... Я повинен знищити Потвору і зрятувати Життя назавше від всього одворотного, від всього негарного..

Я міцно тримав Невідомого за руку і благав помилувати Красу.

— Одійди!—ще раз гукнув він на мене і замірився пальцею...

Коли раптом звідусіль розітнувся незрозумілий регіт. Здавалось, сміється повітря..

А-хє-хє-хє-о-о-о...—лунала далечінь.

Ми з Невідомим застигли на місці...

А регіт продовжувався, хоча час од часу ставав все тихшим.

Коли ж він зовсім стих, то ми побачили замість статуї лише дрібні вломки мармуру...

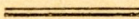
Ці вломки не згадували більш ані про Красу, ані про Потвору!

Тоді ми з Невідомим міцно стиснули один другому руки — і розійшлись.

Кожен своїм шляхом...

А сонце усміхалося нам вслід.

В останнє усміхалося...

На Провесні.

(Етюд).

Радісно подув жартовливий весняний вітрець в одчинену квартиру. Запашарудів у книзі і побіг льодовим струмом по обличчі, по тілі, по ногах...

Олесь розгнівався. Підвівся зачинити квартиру. Але за вікном яскраво сміялось сонце. Заразливо сміялось. І горобці цвіринькали весело. А блакитні обриси ще голих лип привітно дивились на Олесь.

Олесь висовується в квартиру і пожадливо дихає свіжим повітрям. Очі йому робляться широкі. А невимовна насолода опановує йому груди...

Лишатись у кімнаті стає цілком неможливим.

Олесь вибігає в передпокій. Проїхався на закаблуках по мокрій підлозі до самих дверей і виплигнув на ганок.

На дворі було брудно. З даху крапало. Декільки крапель трапляє Олесеві за комір. Йому стає ще більш приємно.

Рожева покоївка Марина, з блискучими маненькими очима, усміхається товстими червоними губами. Вона мие біля льоха діжечки і співає якоїсь веселої пісні.

Серед двору велика калюжа. І через неї кладка. Дошку покладено. Олесь перебігає по кладці виплигом. Дошка гнеться, а з під неї летять бриски...

— Ой, паничу, бережіться, бо ще втопнесь!—жартує Марина своїм згучним голосом.

Незрозуміло хвилює Олесь її голос. І в той же час йому весело-весело. Бажає відповісти вдало і дотепно, але не підбере слів. Цілий натовп слів у нього в голові, а на язик жадне не трапляє...

Лише подивився на неї мовчки. І всміхнувся. А потім побіг до хвіртки, яка довго не хотіла відчинитись: засув за зіму пержавів.

Хлюпає Олесь ногами у слизькій глині, чвалаючи садовою стежкою і підставляючи лице під сонце, під бадьорий весняний вітрець.

Йому п'ятнадцятий рік. Довготелесе хлоп'я з довгими руками і ногами. Руденьке волосся „під польку“. Веснянкуватий ніс. Щоки, вуха та шия безнастанно червоніють.

Два дні тому приїхав він до батька на село святкувати Великдень. За великодними святами стоїть грізна мара іспитів. У гімназії все нагадувало про них і до певної міри труїло навіть мрії про святкові розваги на селі. Але тепер Олесь цілком забув про те, що має бути після свят.

Він увесь захоплений новими, незрозумілими і невикробованими раніш настроями, які раптом прокинулись у нього.

Кожну весну, всі чотирнадцять років свого життя, бачить він і весняне сонце, і пробудок рослин. Це все стало йому чимсь давно знайомим, звичайним. Але тепер, сьогодні він дивиться на вохку, ще не зовсім розмерзлу землю, на небо з куснями білих хмар, і все здається йому новим, все хвилює його...

Яксь тривога на душі. Думки і бажання що хвилі міняються. То ліг би нерухомо на спину, зачинив очі і слухав те таємне, що відбувається десь глибоко. А то стрибав би сміявся, співав. До горла підступають сльози, сльози невідомої радості, розлучення, жалю...

І приємно, і чогось соромно. І в той же час жах бере, щоб ніхто з „великих“ не спостеріг його почувань.

Олесь дійшов до кінця саду. На невеликій галяві росте три його улюблені березки, „три сестри“. Їх тоненькі стовбурці ніби то ще не живі.

Підійшов до одної з них, до старшої, як він чомусь гадає. Поторкався пучками біленької кори—і нестримна потреба ласки охопила його...

Він заплющив очі. Спочатку ледве-ледве доторкнувся губами, а потім почав нестливно водити обличчям по рівненькій корі. Стало тихо-тихо на душі. І навкруги ні згук...

Суворо грюкнула залізна хвіртка.

— Паничу! А, паничу! Ідіть обідать... Бабуся вже сіли...—прозгучав Маринин голосок.

Олесь здригнувся. З жахом одійшов від берізок. І тихо поплентався до дому...

В їдальні блищало вимите на свята скло вікон. На підвіконнях стояли вазони з кімнатними рослинами. Од гранчастої карафи з водою бігали по стелі жовто-блакитні зайчики.

Коло столу сиділи мовчки бабуся і тьотя Галя. Батька

не було дома: він ще вчора поїхав до міста і мав повернутись лише сьогодні увечері.

Бабуся уважно і стурбовано глянула крізь окуляри на Олесь. Од цього погляду він почервонів і не знав, куди йому себе подіти. Його навіть в жар кинуло...

„Догадалась... Догадалась... Зараз питає...“—повторював він думкою. І сам добре не знав, про що догадалась і про що питає. Але йому так соромно, так прикро...

Нарешті бабуся промовила, звертаючись до самої себе:

— Чи підгорить, чи ні?

Олесь почуває себе вільно. Ніби то визволився з під важкого тягара. Справа торкається не його, а чогось другого, мабуть паски...

— Як ти гадаєш, Галю, підгорить, чи ні?—повторює бабуся, дивлячись тепер на тьотю.

Тьотя Галя, як завжди, не одводить очей від книжки і незадоволено відповідає:

— Ой, татап, та хіба ж я знаю...

Вона дійсно ніколи нічого не знає крім своїх французьких книг.

Олесю стає нестримно смішно. Він починає п'ють воду, але не може витримати і пирскає. Летять бриски на присутніх, на стіл, на книжку тьоті Галі...

Бабуся починає буркати.

Тьотя Галя нервово хмуриться.

Олесь сміється...

Олесь знову сидів у своїй кімнаті і знову дивився в книжку, що лежала на столі перед ним. Очі його бігали з рядка на рядок, але він в тім мало що розумів. Доводилось переречитувати по декілька разів.

Він почав дивитись у сад.

Сонце ховалось за дерева. Почувалось, як повітря робиться більш зимним. Калюжі вже не давали хвиль. Вода в них застигла.

Чорними обрисами пролетіли по блідому небу невідомі птиці. Через квартиру почувся їх голосний зловістний зойк.

Олесеви тоскно. Ніби шкода когось, ніби вабить кудись. Забажалося чогось нового і моторошного...

Почулись згуки старого роялю.

Це грала тьотя Галя... І співає вона подібним до роялю голоском, стареньким таким, кволеньким...

Колись сміявся Олесь з неї. Казав: арія тьоті Галі з опери „Кошачий хвіст...“ А тепер йому не смішно. Хочє слухати, довго слухати, без краю слухати.

Олесь тихенько підводиться і переходить до залі.

„Je vous dirais, et re-dirais encore...“—співає тьотя Галя, починаючи верещати на високій ноті.

Сто разів чув Олесь цей романс. Він знав його на пам'ять і в місті сам співав кузинам, передражнюючи тьотю Галю.

Панночки сміялись з пародії, а ще більше з його гім-

назіяльної французької вимови. Головним чином біленька завзята Лідуса сміялась...

А ось зараз і слова, і музика—все хвилює Олеся, все викликає в ньому нові думки, нові постаті.

Він стоїть біля стінки, за дверима залі, і заплющив очі.

Надзвичайно чарівні мрії понеслись перед ним.

Він і раніш любив марити смерком, уявляючи себе відважним лицарем, якому на кожному кроці трапляються різноманітні пригоди.

А тепер він бачить широке, безмежне поле. Висока та густа трава, як море хвилюється. Теплий вітрець грає його золотим волоссям...

Іде Олесь по вузесенькій стежці, вдихаючи чудові пахощі і дивлячись на небо, чисте небо, синє. І солодко йому, солодко...

Як крізь сон чує він шамкання бабусі:

— Залиши, Галю... Великий четвер, а ти граєш... Краше допомогла б мені, доню...

Чує, як тьотя відповідає:

— Ви завше, татап ..

І хлопає що сили кришкою рояля.

Робиться тихо-тихо. Чути лише, як Марина готує в їдальні посуд до вечері.

А Олесь стоїть, як стояв. Не хоче рухатись, не хоче розплющувати очей. І так йому гарно, і так йому зворуш-

ливо любі всі: і бабуса, з її господарськими турботами, і тьотя Галя з її романсами, і суворий татусь, якого він трохи боїться...

— А ти чого тут?—раптом згучить над ним батьків голос. І велика рука лягає йому на плече.

Олесь лякається і мовчить.

— Чого ховаєшся? Від кого? Чи не на Марину чекаєш? Дивись, хлопче, дуже молодий за спідницями бігати!

Олесь аж скорчився весь од болю. Похолонув на місці. З'явилось таке почуття, ніби то його вдарено, по серцю вдарено...

— Тату! докірливо, кріз сльози, не промовив, а скорше простогнав він.

— „Тату...“—перекривив його батько. Ти мені лазаря не співай, бо я гаразд вас, млекопіїв, розумію... Сам був хлопцем... У нього незабаром іспити, а він за дівчатами ганяє!

Щось гостре простромило Олесь в душу. Він побіг до своєї кімнати і кинувся на ліжко.

Було образливо і гидко-гидко...

„Помислити... таке помислити! І хто-ж? - татусь!..“

І йому здавалось, що кожне батькове слово назавше кладе на нього ганебну пляму, ніби то він і справді несвідомо провинився...

Поволі наступала весняна ніч. З величним спокоєм лляв місяць у вікно кімнати своє таємниче сріблясте проміння. Задумливо дивились, ледве рухаючись од пестливих обіймів щотливого повітря, три тоненьких берізки, три улюблені Олесем сестри...

А Олесь лежав на ліжку. Голова йому палала. Кружляли окремі думки, окремі слова...

„Сам був хлопцем...“ „На Марину чекаєш...“

— Боже мій! Та невже це правда?— нудив чін. — Чому обов'язково на Марину?— допитувався самого себе. — Тому, що вона... жінка..

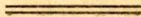
І од цієї думки завмерло йому серце. Незнайоме бажання, принадне і страшне, цілком охопило його істоту.

— Не хочу! не хочу!..—спірався він у розпачу і насовував ковдру поверх голови...

Лише під ранок, знесилений сльозами і думками, заснув Олесь.

Ввижалась йому Марина. Ввижалась, як непереможня, божевільно-солодка спокуса. І він боровся з нею...

Прокинувся Олесь за-пізно. Обличчя йому було сіре-сіре...

Комуніст.

(Гуморесок).

—...Навіть Краноткін доводив це саме. І той, хто не погоджується зі мною—просто обмежена людина, жебрак духа...

Так скінчив свою промову товариш Микита.

Ми були захоплені його словами і довго мовчали.

Першим очуняв Санько.

— Чудова річ...—прошопотів він у екстазі.

— Звичайно, чудова...—додав і я.

Микита дивився на нас, як на пігмеїв, що мусять бути двячними за його увагу до них.

Ми, — Санько і я, —приїхали з поганенького повітового міста, де допіру скінчили гімназію.

Сьогодні ми вперше у студентській їдальні.

А з Микитою познайомилися таким чином. Коли ми зайшли у їдальню, то не знали, що кожен сам собі повинен приносити страву. Тому ми і очманіли біля дверей. Але раптом підходить до нас цовготелесий рижий студент. Вже не молодий. І каже:

— Завше видко новичків. Самі й не пообідають, дурні божі...

Ми ніяк не образилися на таке вітання. Навпаки, ми зраділи і охоче познайомилися з ним.

Його звали Микитою, а по своїх переконаннях, як він негайно довів до нашого відому, він належав до комуністів.

Ми і обідать забули, як почав він викладати свого світогляда. Нарешті, він запропонував нам перевести в життя його теорію, заклавши разом з ним свою комуну.

Санько і я почували себе урочисто.

Ми вдячно тисли Микитину руку і червоніли від щастя.

— У нас нічого не буде власного... каже Микита.--А все буде спільним!

— Так, так...— киваємо ми з Саньком головами і боїмося златися Микиті дурниками.

— А де ви мешкаєте?— питає нас раптом Микита.

Ми поспішаємо викласти йому все, що стосується нашого життя, і перебаранчаємо один другому.

— У нас добра кімната!— каже Санько.

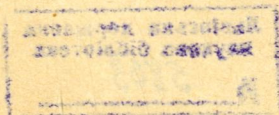
— Велика!— додаю я.

Микита мовчки жує червоними губами і знову питає:

— Так ви лічите, товариство, що комуну можна закласти у тій кімнаті, де ви тепер?

— Звичайно, звичайно...— відповідаємо ми.

— Гарзд!— поважно згоджується Микита.-- У такому разі я сьогодні маю переїхати...

І дійсно переїхав...

Власне, не переїхав, а перейшов, бо крім гребінки та рушника, не мав ніякої іншої „приватної власности“.

— Товариство!—звернувся він до нас. Нас трое, а подушок дві... Треба чергуватися!

Ми радо пристали на його пропозицію.

Чергувалися я і Санько, бо Микита завше замислювався і забував про такі дрібниці.

— Товариство!—звертається він вдруге, після того, як питання відносно подушки було вирішене.—Гроші дають можливість продовжувати існування.. Це сором, це ганьба сучасному ладові життя. Але ми мусимо, на жаль, вживати їх до того часу, коли комунізм запанує цілком на всьому земному обширові... Тому я пропоную всі гроші, які тільки у нас єсть, або будуть, перевести на комунарний засіб вживання... Ми з Саньком нічого не розуміємо.

— Як це так?—запитуємо ми.

— Дуже просто!—задовольняє Микита наше зацікавлення.—Ось у столі є шухляда. Сюди ми і повинні складати всі гроші, що маємо. Відціля і братимемо їх, кому скільки потрібно.

Після випадку з подушкою, ми вже не так охоче послухали Микиту. А про те послухали...

Довго --довго лазив і Микита по своїх кишенях. Лазив, поки знайшов два чи три злоти.

А як знайшов, то зневажливо кинув їх у шухляду...

Один раз Санько і каже мені:

— Кепсько з грошима... Ще вчора було двадцять карбованців, а сьогодні вже лишилась троячка... Нічого не відповідаю я йому. Мовчу. А сам собі і згадую, як учора вночі Микита повернувся до дому.

Від нього на всю кімнату страшенно пахтіло горілкою і він крізь сон мугикав:

— „Карпет мой бедний,

Отчего ти бледний“...

Нарешті, прийшов незабаром і той день, що у шухляді досконало „завіяли вітри буйні“. Від батьків ми скоро не чекали грошей. Знайомих в нас не було. Злякались ми дуже.

Микита мало цікавився нами. Він увесь час жив своїм життям. Але, коли не стало грошей і коли ми вже третій день не ходили обідати, він виступив з промовою:

— Товариство! Ганебний капіталістичний лад примушує нас не їсти. Наш обов'язок, обов'язок свідомих людей, боротися з ним до кінця. Треба тягти на толкучку, що в нас є зайвого...

Продали ми з Саньком тужурки, продали і штани нові, діоганалеві. Почали навіть книжки продавати..

А тут ще іспит складати потрібно...

Ні, не пригадаю я з свого життя більш страшної хвили!

Кожен з нас на своєму ліжку, кожен з думками своїми..

Санько і я—це спільна думка про скрутне становище, хоча ми і не поділяємося нею,

А про що мислить Микита — це невідомо. Він і вчора повернувся до-дому досить веселим...

Це було після того, як із шухлядя зникло п'ять карбованців, одержаних від татарина за моє пальто.

Чим би це все скінчилось, як би не Санько, не можу й сказати.

Треба зауважити, він був далеко рішучишим, ніж я.

Тільки йому і маю я дякувати, що прийшов таки кінець нашому комунарному життю!

А ось як це скоїлося.

Одного разу увечері сидів я собі дома сам. Микити не було, як завше. А Санько теж зник невідомо куди. З ним цього ще не траплялося — і я був стурбований. Але раптом вбігає він і таємничо шепоче:

— Збірайся хутко! Бо ще прийде *той*...

Вдруге Санько не повторював. Через три хвилини ми були вже за дверима комуни.

По дорозі Санько повідав, як він зустрів несподівано земляка, позичив у нього грошей — і, рятуючи нас обох від комуни, зняв інше помешкання.

Коли ж ми добігли до нашого нового житла (Санько знайшов його на протилежному від комуни кінці міста) і ледве встигли зачинити двері в нашу кімнату, я гукнув, що мав сили:

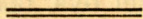
— Геть Комуни!

Санько мене підтримав:

— Нехай живе Капіталізм!...

Микиту ми зустріли щось не швидко Він з при-
зирством глянув на нас і протягнув крізь зуби:

— Мішанство... Жебраки духа... Буржуї...

Людина з мансарди.

(Психонарис).

Це так. Я мешкаю на горіші. На горіші дев'ятиповерхового будинку. І в цьому немає ні крихти дивного. Я тільки рятую себе від потвор великого міста з його нахабними, настирливими вулицями...

Мені рідко доводиться спускатись вниз.

Гуде низ. Ріжного коліру м'ясні шматочки рухаться. Завше рухаються.

Згори вони лише шматочки. Але поблизу наводять велику огиду.

Грюкають кістками. Ворушать шкірою. Скалять зуби...

Цікаво, що колись я нічого не помічав. Навіть того смороду, який властивий їм.

Я мав тоді саме дружитись. І наближалась остання дія відомого фарсу. Коли раптом, подібно до блискавки серед глибокого мороку, засяяв світ правдивий...

Тепер моя наречена нагадує мені геть чисто обскубану качку з вітрини нашкетної...

Мої тогочасні настрої дуже цікаві.

Я мріяв про пахощі раю — і трапив на сморід м'ясної крамниці.

Я мріяв про згуки небесної мельодії—і трапив на бурчання шлунку, коли він травить їжу.

Я мріяв про чисте й святе почуття—і трапив на справу полового парування.

Взагалі зі мною хтось Глузливий проробив багато злого.

Але після того вже більш я ніколи не спіткав нічого подібного. Я був обережний.

Правда, іноді троплялось зустрічати рожеву й ситу почвару, яка уперто намагалася моєї прихильності. Тоді я ввічливо дотикався свого капелюха і спокійно відповідав:

— Пробачте, пані, але нам не по дорозі...

Або звертався до мене який-будь тип і пропонував свою приязнь...

Чи не нахабство? Навіщо мені приязнь істоти, що має гнійні очі...

Повітря на моїй мансарді надзвичайно свіже. Місто не досягає сюди своїми отрутами, а квартира завше відчинена.

Я не можу й хвилинки жити без свіжого повітря. Свіже повітря—це бальзам бадьорости. Свіже повітря—це джерело насолоди. Свіже повітря... О, як би було тільки і тільки саме свіже повітря!

Я кладу голову на вікно і дивлюся в небо.

Необмежений рівний просторінь. Здається за величну баню. Блакитню баню величного храму. Чий це храм? Відповіді немає...

Це вдень. А вночі я дивлюся не виключно в небо, хоч воно тоді теж принале...

Коли зникає в свій барліг вся нечість, люблю спостерігати блимання вогоньків низу.

За моїм вікном широчезна безодня чорного жаху. І тиша.

Лише інколи зловістно розітнеться розпачливий зойк. Чомусь він викликає в мене божевільне бажання відповісти йому. Так би ліг на підлозі і заскиглив, заскиглив...

Як вже казав, мені рідко доводиться спускатись вниз. А коли й доведеться, я хутко минаю по дорозі всі примари вулиць. Я не зважаю на хижий блиск очей, на бекання отари, на тріск маслаків...

Зі мною оце декільки днів тому припала така пригода. Повертався я, як завжди, бігцем додому. І хотів дістатися навпростець через сусідній двір. Але набіг несподівано на скляну стінку оранжереї. Набіг—і спинився...

Був вечір. І падав сніг. Власне сніг і викликав мене з горища. Я бігав аж в поле качатись по білому килимові.

Скло оранжереї не було замерзлим. А в середині спокійна електрика лягла яскравий байдужий світ.

Я спинився. Я не міг зрозуміти себе.

Квіти. Квіти. Чудові Квіти...

І раніш я бачив їх. Але ніколи вони не вражали так мого почуття. Ніколи!

Тепер вони вабили мене до себе з міцью непереможньою.

Нестримно вабила і зачаровувала сама Краса. Невимовна Краса, яку так несподівано угледів я...

Невже омана? Привид недосяжний...

Ні-ні. Ні в якому разі. Я задобре знаю цю оранжерею. Я ходив коло неї нераз.

Квіти дивились ласкаво й безвинно... О, любі Квіти!

Краса бадьорить. Краса дає зміст навіть життю. О, любі Квіти! Яка радість...

Я був такий самотній. Самотній Дух. Навколо мене панував морок. Морок одчаю безвихідного.

І це зрозуміло. Я не міг бути другим, бо Дух не має кісток і м'яса. Мене силоміць закув хтось Злий в кайдани тіла і кинув до цієї в'язниці.

Мій Дух завжди прагне чистого почуття, завжди прагне Краси, але на ньому ганебні ланцюги бруду...

О, любі Квіти! Рятуйте ж мене...

Я повернувся додому, коли в оранжереї загасили електрику, а Квітів вже не стало видно.

І після того не міг в жадний спосіб забути своєї незвичайної пригоди.

Мої очі бачать лише їх, пестливі голівки лілей, троянд, оргиній, тубероз...

Я з ними маю довгі-довгі розмови. Звичайно, думкою. До оранжереї я ходжу тільки увечері на дуже недовгий час, який ще більше скорочують відворотні почвари. Вони метушаться коло мене і безсумлінно підглядають. У-у, гидотні...

Ось зараз піду.

Вечір сьогодні урочистий. Велике Свято. Свято мого Духа. Свято Краси. Краси і Духа.

Гудіть же радісно дзвони. Меса відбувається.

Дух мій тане в обіймах чистої насолоди. До тебе, вічня Красо, лине він, як до джерела свого походження.

Слово є кволе, як поплід матерії. Слово є обмежене, як поплід матерії. Слово є мертве, як поплід матерії.

Дух же є сила, як виходяче з Краси. Дух же є безмежний, як виходяче з Краси. Дух же є живий, як виходяче з Краси.

Краса і Дух— то є одно.

Безлічю очей зустрічає Краса мій Дух. Безлічю Квітів. Цнотливих Квітів.

Білосніжні лілеї. Рожеві троянди. Палаючі орхідеї. Вітаю вас, як очі Краси!

Зустрічає Краса мій Дух.

А Дух Красу.

Гармонія...

Мовчи, злиденне слово! Тобі немає тут місця...

Я вже біля оранжереї. Квіти нахиляють свої голівки, вітають мене...

Нас одділяє скло. Але я хочу бути з ними, коло них, дихати їх чарівними пахощами...

Нестримно бажає цього мій Дух!

Квіти— очі Краси, благаю вас ласкаво нагородити мене своїми пестошами...

Це так. Я пішов в оранжерею .. Я нікого не боявся!
Квіти мої! Квіти... Я засипав ними мансарду.
Яке раювання... Ні до чого його не порівняєш ..

Це сталося незабаром.

Я спав. І ввижалося море. А може й не море. Так собі води багато. Сама вода. Прозора та чиста-чиста. Такої прозорої та чистої я зроду ще не бачив.

Приємна прохолода обгортала мене. Спокій радісний проймав всього. Здавалось, що заколихує Вічність.

Але раптом відкілясь потягло страшенний сморід. Навіть дихать не давало...

Я дивлюся, коли навколо мене не вода вже, а рідкий гній... Самий гній...

Жах обхопив мене. Я кидаюсь невідомо куди тікати — і прокидаюсь...

Прокинувся. Довго не міг нічого зрозуміти.

Нарешті, коли вже остаточно прийшов до свідомости, то почув, що таки справді несе сморід. Сморід від гною...

Ще більший жах стиснув мені в грудях. Я схопився і сів на ліжку.

Так. Я не помилився. Крізь пахоші моїх Квітів ясно почувався сморід. Ще й який важкий сморід...

Піт проступив мені на чоло. Холодний піт...

Кидаюся до Квітів. До своїх любих Квітів. І починаю роскидати їх, шукаючи причини...

І найшов! Найшов рідкий гній від роспаду Квітів, своїх любих Квітів...

Квіти гинули. Гинули мої орхідеї, мої айстри. І разом з ними гинули всі. Лілеї гинули, гинули мої лілеї. А сморід був нестерпучий..

Народилось велике Страждання. Воно роздирало мене своїми пазурами. Воно стискувало мене своєю прасою. Воно палило мене вогнем пекельним і безнастанно впивалось колючками гострими.

Так. Краса вмерла! Її немає..

А чи була вона коли? Як немає, то й не було! Бо існує тільки Вічність. То була омана, то був привид...

Вже вдруге в моєму житті з'явилась примара. Вже вдруге покарано мене за віру в чисте почуття, за віру в Красу.

До цього часу мені завше приємним було свіже повітря. Після першої примари я ще вірив хоч в нього, хоч в його здатність заспокоювати і втихомирювати Дух. І ще любив я дивитись на небо, на зорі недосяжні.

А тепер я нічого не маю!

Що таке повітря? Що таке небо і зорі?—Це не більш, як гнійне оточення гнійного існування різних потвор!

І Квіти мої—тіж самі потвори...

О, Страждання велике! О, Дух мій самотній в пустелі Страждання!

А що таке Дух? Той Дух, що в мені...

А що, як він теж омана? А що, як він теж є поплід матерії? А що, як він теж гніє і підлягає розпаду?

Нічого не знаю. Нічого!

Відомо мені лише, що існує Страждання. Напевно це відомо. Насолоди — є мент омани тіла, а Страждання — є постійний стан Духа. Того Духа, який я відчуваю в собі, так яскраво відчуваю, і який перебуває в ланцюгах тіла брудного. Тому і страждає, що в ланцюгах, а визволитись з них немає змоги.

Чи то змога єсть? Незнаю. Нічого не знаю!

Відомо лише, що жадний порив, як то здається, чистого почуття до Краси значно збільшує муки, збільшує страждання. Коли лежиш спокійно, то біль ран менша, а коли уявиш себе дужим і схопишся побігти — впадеш обов'язково на підлогу і застогнеш од невисловних мук...

Дух не може бути дужим, бо тіло є гнійна рана. Дух має бути сам по собі. Або зовсім не бути, зовсім не існувати...

Так. Так. Починаю розуміти... Тепер я знаю, все—все гаразд знаю! Спокій тіла робить легко Духові, бо Дух вимагає сфери Спокю, сфери Неруху, сфери злиття з Небуттям. Дух—Небуття. Тіло ж гнійна болячка на Небутті. Дух страждає, бо прагне злиття з цілим, злиття з Небуттям.

Тепер я знаю. Задобре все знаю! Повинен бути Спокій. Вічний Спокій Небуття. Але як до нього прийти? І чи можливо до нього прийти? Так, можливо. .

Дух має йти від Страждання шляхом Смерти до Небуття!

Я почуваю, як Страждання лишається позаду. Поволі лишається.

Велика Байдужість охоплює мене цілком. Так. Я зібрався в дорогу...

Кажу—Я.. Що то за Я? Вже тане воно, це Я ганебне, в хвилях Спокою... Вже зникає потрохи його вигляд звичайний. Вже прояснюється потрохи все...

А Квіти мої теж дійшли до Спокою, до повного Спокою—до Небуття. Зостався лише гній, що дріжав за своє відворотне існування. А хіба ж є існування не відворотне?

Спокій Духа. Це ще не Спокій Небуття, якого він прогне, але це вже шлях до нього. Шлях Смерти. Тихої Смерти, повільної. Власне, шлях приготує до рішучої хвили, коле остаточно трісне нитка. Нитка Життя.

Тепер я байдуже спускаюся вниз. Тепер я байдуже ходжу поміж колишніх почвар. Велика Байдужість!

Я можу сидіти без краю, забуваючи все, навіть власне існування. Це вже великий поступ. І це тішило б мене, як би я не був такий байдужий.

Моя мансарда. Внизу гуде місто. Заходить сонце.

Тепер я можу безсторонньо протоколювати всякі події. Мене ніщо не обходить, бо ніщо не має будь-якого значіння!

Я рушив в дорогу...

Постійність.

Нетеча. Незламність. Незмінність.

Байдужість. Безслідність. Бездіяльність.
Безмежність.

І Спокій, Спокій! Ні, слово злиденне, ти геть одійди...
Зникни навіки, як зникає все... І думка теж... Не турбуйте
більш! Кінець...

Трісне зараз нитка.

З вікна мансарди полину вниз. Полину назустріч до
Небуття. До Вічного Спокю!

Вперед... Рушай...

А що воно стало мені на дорозі? Геть одійди! Вперед
же сміливо...

Так. На вікні.

Зірвався... І полинув!.. Зойк.

А що, як помилився?.. А що як думка зрадила мене?..
Постій же, постій! Я помислю... Я трохи помислю..

Ні,—вже пізно!

Зрадило Життя.

Зрадило й Небуття...

25 коп
0,96 коп (1986)

р
л 5863

027

Ол. Грудницький.

З М І С Т:

- 1) Метаморфоза,
- 2) Регіт Життя,
- 3) На Провесні,
- 4) Комуніст,
- 5) Людина з Мансарди.

Коштує 5 гривень.

П'ять
брусків
пензля...

Січень 1919.

ЗОЛОТОНОША.
Друкарня Лепського і Вурмана.
1919.